

ΕΠΙΜΕΤΡΟ ΣΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΤΩΝ ΝΤΩΒΕ-ΝΕΖΙΚ

Το *Προλεταριάτο και Εργασία: Μια Ιστορία Αγάπης*; δημοσιεύτηκε τον Ιούνιο του 2002 ως δεύτερο τεύχος του περιοδικού *Lettre de Troplouin* που εκδίδουν οι δύο συγγραφείς. Επανεκδόθηκε στα αγγλικά, μεταφρασμένο από τους ίδιους, το Σεπτέμβριο του 2002 ως τρίτο τεύχος του *Troplouin Newsletter*, με ορισμένες αλλαγές τις οποίες αναφέρουν επί τροχάδην στην πρώτη κιάλας σημείωση του κειμένου. Αυτήν τη δεύτερη αγγλική έκδοση μεταφράσαμε εδώ, παίρνοντας υπ' όψιν και το γαλλικό πρωτότυπο, ενώ, κατόπιν μιας συζήτησης που κάναμε πάνω στο κείμενο, ο Ντωβέ έκανε ορισμένες μικροαλλαγές και προσθήκες σε δύο - τρία σημεία, στις πρώτες σελίδες του κειμένου, ειδικά για την ελληνική έκδοση.

Ποιοί είναι οι Ντωβέ - Νεζίκ; Ο Ζιλ Ντωβέ θέλουμε να πιστεύουμε ότι έχει γίνει πια γνωστός στην Ελλάδα μετά την έκδοση μιας ανθολογίας παλιότερων και νεότερων κειμένων του πριν τρία χρόνια¹. Ο πρώην τυπογράφος Καρλ Νεζίκ ήταν μέλος της ομάδας *Pouvoir Ouvrier (Εργατική Εξουσία)* από τα μέσα της δεκαετίας του '60 ως το 1970. Αυτή η ομάδα είχε προέλθει από μια διάσπαση στο εσωτερικό του *Σοσιαλισμός ή Βαρβαρότητα* -στην πραγματικότητα είχε εναντιωθεί στην απόφαση του Καρντάν-Καστοριάδη να εγκαταλείψει το μαρξισμό και έτσι αποφάσισε να ακολουθήσει το δικό της δρόμο. Από τη δεκαετία του '70 και μετά ο Νεζίκ δεν ξαναμπήκε σε πολιτική ομάδα και επέστρεψε στην εκδοτική δραστηριότητα το 1996 με την έκδοση δύο βιβλίων. Δύο χρόνια μετά συναντήθηκε με τον Ντωβέ και ξεκίνησε η συνεργασία τους.

Ο αναγνώστης παρατήρησε φυσικά ότι το *Προλεταριάτο και Εργασία* διακατέχει ένας

διακριτικά πολεμικός τόνος. Όπως άλλωστε διευκρινίζουν οι συγγραφείς, από τις πρώτες κιάλας σελίδες, το κείμενο (εν μέρει) αποτελεί κριτική στις απόψεις του περιοδικού *Theorie Communiste* -λέμε εν μέρει γιατί η κριτική εκτείνεται επίσης στα έντυπα *Krisis* και *Temps Critiques*, καθώς και στους αυτόνομους και μετααυτόνομους. Το *Theorie Communiste* (TC) εκδίδεται από το 1977 και αποτελεί ένα από τα πιο σοβαρά έντυπα του «χώρου» στη Γαλλία. Κατά την άποψη του TC², μόνο σήμερα, κάτω από τις παρούσες συνθήκες της δεύτερης φάσης της πραγματικής υπαγωγής της εργασίας στο κεφάλαιο, είναι δυνατή η επικράτηση του κομμουνισμού, δηλ. η κατάργηση της ιδιοκτησίας, του καταμερισμού της εργασίας, της αξίας, του χρήματος, των τάξεων και εν γένει όλων των διαχωρισμών. Βασίζει δε την πεποίθησή του σε μια ανάλυση της αλλαγής του περιεχομένου των προλεταριακών αγώνων από τα τέλη της δεκαετίας του '70 μέχρι σήμερα. Παίρνοντας σαν παράδειγμα τους αγώνες των άνεργων στη Γαλλία το χειμώνα του 1997-98³, το TC ισχυρίζεται ότι αυτοί οι αγώνες δείχνουν προς μια μελλοντική ανασύνθεση του προλεταριάτου στη βάση της απώλειας της «εργατικής ταυτότητάς» του. Από το 19ο αι. έως τη δεκαετία του '60 το εργατικό κίνημα, λέει το TC, χαρακτηριζόταν από μια «προγραμματιστική» αντίληψη, δηλ. το προλεταριάτο έβλεπε τον εαυτό του ως το θετικό πόλο της αντίθεσης ανάμεσα στο κεφάλαιο και την εργασία· γι' αυτό σε όλους τους αγώνες του ο γενικός στόχος ήταν πάντα η επιβεβαίωση αυτού του θετικού πόλου, δηλ. η επιβεβαίωση της εργατικής τάξης ως τέτοιας, **η ενίσχυση της εργατικής τάξης στο εσωτερικό του καπιταλιστικού**

1. Αναφερόμαστε φυσικά στην *Εκλειψη και Επανεμφάνιση του Κομμουνιστικού Κινήματος* (εκδ. Κόκκινο Νήμα, Αθήνα, 2002).

2. Όπως αυτή εκτίθεται στα δύο βιβλία του Roland Simon που αναφέρονται ανωτέρω στη σημείωση 5 του κειμένου, καθώς και στα 19 μέχρι σήμερα τεύχη του περιοδικού.

3. Γι' αυτούς τους αγώνες, βλ. *Τα Παιδιά της Γαλαρίας*, τευχ. 7.

τρόπου παραγωγής. Όποιες κι' αν ήταν οι λέξεις με τις οποίες διατυπωνόταν το πρόγραμμά της -«δικτατορία του προλεταριάτου», «εργατικά συμβούλια», «γενικευμένη αυτοδιεύθυνση», κλπ- εκείνο που έχει σημασία είναι ότι την εργατική τάξη την απασχολούσε η αυτοεπιβεβαίωσή της ως τάξης του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής ενάντια στην (παρασιτική) αστική τάξη. Οι εργάτες καταλάμβαναν τα εργοστάσιά τους για να τα διευθύνουν οι ίδιοι χωρίς την εξωτερική καταπίεση των αφεντικών και του κράτους. Το TC ισχυρίζεται ότι τις δύο τελευταίες δεκαετίες υπάρχει μια ρήξη με αυτή τη στάση, επειδή, λόγω της αναδιάρθρωσης που βρίσκεται επί τω έργω από τα μέσα της δεκαετίας του '70, «*όλα όσα έθεταν το προλεταριάτο σαν εθνικό συνομιλητή σε κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο, δηλ. όλα όσα θεμελιώναν μια εργατική ταυτότητα με αφετηρία την οποία διεξαγόταν η διεγκυστίνδα του ελέγχου στο σύνολο της κοινωνίας υπό μορφή διαχείρισης και ηγεμονίας -όλα αυτά τα χαρακτηριστικά συντρίβονται ή αναστατώνονται*»⁴. Τα κινήματα των άνεργων και των προσωρινών καταδεικνύουν αυτήν την αλλαγή. Ενώ στο παρελθόν η ανεργία και η προσωρινότητα ορίζονταν με βάση τη σταθερή μισθωτή εργασία (και τα συμφέροντα των άνεργων και των προσωρινών συνέπιπταν μ' αυτά των εργαζόμενων μαζών), σήμερα είναι η ανεργία που ορίζει τη μισθωτή εργασία. Ο αγώνας των άνεργων, των οποίων τα συμφέροντα δεν μπορούν να ταυτιστούν με τις ανάγκες αναπαραγωγής του κεφαλαίου (όπως συνέβη με το παλιό εργατικό κίνημα), επιτρέπει μια ανασύνθεση του προλεταριάτου *έξω από τη σφαίρα* της καπιταλιστικής παραγωγής. Το προλεταριάτο δεν εμφανίζεται πια ως ο ένας (αναγκαίος) πόλος μιας κοινωνικής σχέσης που επιβάλλεται από το κεφάλαιο, αλλά ως ένα ιστορικό υποκείμενο

ανεξάρτητο από αυτήν και άρα ικανό για την **άμεση κομμουνιστικοποίηση** των κοινωνικών σχέσεων.

Πριν οι Ντωβέ - Νεζίκ καταφερθούν ενάντια σ' αυτήν την άποψη, δέχονται κατ' αρχήν ότι στη φάση της τυπικής υπαγωγής της εργασίας στο κεφάλαιο και στην πρώτη περίοδο της βιομηχανίας μεγάλης κλίμακας η εκμεταλλευτική σχέση αντιμετωπίζεται από πολλούς τεχνίτες και ειδικευμένους εργάτες ως ένας εξωτερικός καταναγκασμός από τον οποίο μπορούν και θέλουν να απαλλαγούν -γινόμενοι οι ίδιοι διαχειριστές του κεφαλαίου, μια ουτοπία που εξέπνευσε στις αρχές της δεκαετίας του '20, αν και οι συγγραφείς δεν φαίνεται να έχουν αποφασίσει τι πραγματικά συνέβη κατά τη διάρκεια της ρώσικης επανάστασης. Δέχονται επίσης ότι η ενίσχυση της τάξης στο εσωτερικό του κεφαλαίου, όπως την αντιλαμβάνονταν οι σοσιαλδημοκράτες και τα λεγόμενα κομμουνιστικά κόμματα της Γ' Διεθνούς, δεν ήταν τίποτα άλλο από την κίνηση της αναπαραγωγής του κεφαλαίου. Ακόμη και η γερμανο-ολλανδική υπεραριστερά⁵, η οποία αγωνίστηκε εναντίον όλων των διαμεσολαβήσεων της ενίσχυσης της τάξης στο εσωτερικό του υπάρχοντος τρόπου παραγωγής, δεν αντελήφθη τον κομμουνισμό παρά ως γενίκευση της παραγωγικής εργασίας υπό εργατική διεύθυνση.

Εκεί που οι συγγραφείς διαχωρίζουν τη θέση τους από το TC, χρησιμοποιώντας ένα πλήθος ιστορικών παραδειγμάτων, είναι όταν αρνούνται ότι η επανάσταση και ο κομμουνισμός ήταν ανέφικτα εκείνη την εποχή. Αρνούνται την ερμηνεία ότι το κίνημα (που εκφραζόταν είτε από την υπεραριστερά είτε από τη σοσιαλδημοκρατία) απέτυχε «*επειδή δεν μπορούσε παρά να είναι διαχειριστικό, αφού ο [τότε] κύκλος αγώνων ήταν κύκλος επιβεβαίωσης της εργασίας*»⁶. Και αμφισβητούν τη βεβαιότητα του TC ότι μόνο η συγκρουσιακή πρακτική της τάξης

4. *Theorie Communiste*, τευχ. 14, 1997.

5. Ελλείπει βιβλίων για τη γερμανο-ολλανδική υπεραριστερά στα ελληνικά, βλ. τα άρθρα «Λενινισμός και Υπεραριστερά» και «Σημείωση για τον Πάνεκουκ και τον Μπορντίγκα» στο προαναφερόμενο βιβλίο του Ντωβέ στη σημ. 1.

6. *Theorie Communiste*, όπ.π.

μέσα στο σημερινό κύκλο αγώνων, σε αντίθεση με το παρελθόν, «εμπεριέχει την ικανότητα του προλεταριάτου να αμφισβητήσει την ίδια του την ύπαρξη ως τάξη»⁷.

Οι συγγραφείς δείχνουν, επιτυχημένα νομίζουμε, ότι η ιστορική πραγματικότητα της ταξικής πάλης τους δύο τελευταίους αιώνες είναι πολύ πιο περίπλοκη, πολύ πιο σύνθετη απ' ό,τι μπορεί να συλλάβει το απλουστευτικό σχήμα του TC. Ενα πλεονέκτημα του *Προλεταριάτο και Εργασία* είναι ότι περιγράφει τι *πραγματικά* έκαναν οι εργάτες και το εργατικό κίνημα και όχι τι λέει η επίσημη ή κομματική ιστοριογραφία ότι έκαναν. Αν και δεν το αναλύει όσο θα έπρεπε, το κείμενο δείχνει π.χ. με ποιο τρόπο αντιμετώπιζαν τα σωματεία οι απλοί εργάτες και με ποιο τρόπο τα αντιμετώπιζαν οι *συνεταιριστές* και *κολλεκτιβιστές* ιδεολόγοι (εργάτες ή αστοί): οι πρώτοι ως μέσο οργάνωσης της μεταξύ τους αλληλεγγύης, ως μέσο οργάνωσης του αγώνα για τη μείωση του εργάσιμου χρόνου και την αύξηση των μισθών· οι δεύτεροι ως ένα από τα μέσα οργάνωσης της εργατικής δημοκρατίας (στα λόγια) και της καπιταλιστικής παραγωγής (στην πράξη). Όσο λάθος είναι να θεωρεί κανείς ότι οι απλοί εργάτες είναι *εξ' ορισμού* πιο ριζοσπάστες από τους εκπροσώπους τους, άλλο τόσο λάθος είναι να ταυτίζει κανείς το προλεταριάτο με τα κόμματα και τις οργανώσεις που δρουν εν ονόματί του, συντάσσουν τα μεταβατικά τους προγράμματα «προς όφελός του» και ζητούν τη στήριξή του.

Η ιστορική-λογική μέθοδος των Ντωβέ - Νεζίκ, η οποία εστιάζει στο *αντιφατικό περιεχόμενο* των αγώνων της εργατικής τάξης και στην *αντιφατική φύση* του προλεταριάτου στον καπιταλισμό είναι η σωστή μέθοδος για την προσέγγιση της σχέσης του προλεταριάτου με τη μισθωτή εργασία. Παρόλα αυτά, ορισμένα βασικά ζητήματα παραμένουν αδιευκρίνιστα -και δεν είναι φυσικά δουλειά δύο μεμονωμένων θεωρητικών να μας τα διευκρινίσουν όλα.

Κατ' αρχήν ένα σημαντικό θέμα είναι αυτό της **κοινότητας** (αγώνα, συμφερόντων, ζωής,

αντιλήψεων, κλπ). Ποιάς κοινότητας θεωρούσαν ή θεωρούν οι εργάτες και οι εργάτριες ότι αποτελούν μέρος;

Ενα μειονέκτημα του κειμένου είναι π.χ. ότι η έννοια της ενσωμάτωσης της εργατικής τάξης στην εθνική κοινότητα εμφανίζεται για πρώτη φορά μόνο μετά από δεκαοκτώ ολόκληρες σελίδες, στην όντως ενδιαφέρουσα ανάλυση των απεργιών στη Γαλλία και την Ιταλία τη δεκαετία του '40. Στην πραγματικότητα, η Εθνική Αντίσταση και η (ανα)συγκρότηση της εθνικής οικονομίας μετά τον πόλεμο είναι η *ολοκλήρωση* της ενσωμάτωσης της εργατικής τάξης στην εθνική κοινότητα, αφού αυτή η διαδικασία είχε ήδη ξεκινήσει από τα τέλη του 19ου αι. και είχε δείξει τη δυναμική της ήδη από τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο. Χρειαζόταν όμως μια «εθνική καταστροφή» για να ολοκληρωθεί.

Ενα άλλο μειονέκτημα του κειμένου είναι ότι δεν εξηγεί πως προκύπτουν οι προλεταριακές επαναστάσεις (π.χ. Ρωσία 1917) και σε τι διέφερε π.χ. η περίοδος 1917-23 απ' την μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο περίοδο. Γιατί ούτε μετά τον πρώτο ούτε μετά το δεύτερο πόλεμο δεν τέθηκε ζήτημα κατάργησης της μισθωτής εργασίας; Ποιά ήταν η «*έντονη επαναστατική διεργασία μετά το 1917*» αφού, όπως ισχυρίζονται οι συγγραφείς, υπήρξε έλλειψη ουσιαστικής κοινωνικής αλλαγής; Γιατί οι προλετάριοι δεν περνάνε από την κριτική της εργασίας στην κριτική του κεφαλαίου; Μήπως γιατί οι μορφές κοινότητας που δημιουργούν μέσα από την αντιπαράθεσή τους με την αλλοτριωτική υλική κοινότητα του κεφαλαίου δεν μπορούν να πάνε παραπέρα από την κλίκα των κολλητών στη δουλειά, τη γειτονιά ή την παρέα, άντε την τοπική κοινότητα -οπότε την πρωτοβουλία αναλαμβάνουν πάντα όσοι έχουν μια (καπιταλιστική) πολιτική εθνικής ή διεθνούς εμβέλειας (ο Ζηνόβιεφ χθες, ο καπετάν-Μάρκος σήμερα);

Ο Μαρξ πίστευε ότι μόνο το προλεταριάτο μπορεί να έχει μια πραγματικά παγκόσμια «πολιτική» δράση. Το προλεταριάτο δημιουργείται με την παγκόσμια ανάπτυξη του καπιταλισμού, χάρη στον οποίο «για

7. Όπ.π.

πρώτη φορά η ιστορία γίνεται παγκόσμια ιστορία» «στη θέση, δηλαδή, των παλιών τοπικών ατόμων εμφανίζονται, επιτέλους, άνθρωποι εμπειρικά οικουμενικοί, πραγματικά κοσμοϊστορικοί». Αφού λοιπόν το προλεταριάτο, σε αντίθεση με τις άλλες «επαρχιώτικες» κοινωνικές τάξεις, δεν υπάρχει παρά μόνον ως παγκόσμια τάξη, έτσι «και ο κομμουνισμός, δηλαδή το έργο του, δεν μπορεί να υπάρξει παρά μόνον σαν μια πλανητική ιστορική πραγματικότητα»⁸. Κομμουνισμός ή «σοσιαλισμός σε μια χώρα» ή σε μια κολλεκτίβα ήταν πράγματα αδιανόητα για τον Μαρξ. 160 χρόνια μετά, ξέρουμε ότι με εξαίρεση μια μειοψηφία διεθνιστών προλεταρίων -οι πραγματικοί κοσμοπολίτες της νεωτερικής εποχής- η μεγάλη πλειοψηφία του προλεταριάτου υπήρξε δυστυχώς ο στυλοβάτης των εθνών-κρατών.

Η παραπομπή της ερμηνείας των αποτυχιών μας στο μέλλον («μόνο όταν επιτευχθεί η καταστροφή του παλιού κόσμου θα μπορέσουμε να καταλάβουμε πληρέστερα τις προηγούμενες αποτυχίες») θα ακουγόταν σαν υπεκφυγή, αν οι Ντωβέ - Νεζικ δεν είχαν εντοπίσει μια σημαντική πλευρά αυτής της αποτυχίας στην αντιφατική μορφή ύπαρξης στην οποία έχουμε εγκλωβιστεί ως φορείς αξιοποίησης και συνάμα δυναμικοί νεκροθάφτες του κεφαλαίου· και αν δεν αποδείκνυαν ότι στις στιγμές οξείας κοινωνικής κρίσης δεν έλλειψαν ποτέ αυτοί που φρόντιζαν όχι μόνο για την επαναφορά αλλά και για την ενίσχυση της παλιάς τάξης πραγμάτων (μπολσεβίκοι, σταλινικοί, αναρχικοί της CNT...) - χωρίς βέβαια να ξεπέφτουν ποτέ σε μια ερμηνεία αποτυχίας των αγώνων λόγω «ξεπουλημένων ηγεσιών».

Από την περιορισμένη ιστορική του θέση τη δεκαετία του 1850 ο Μαρξ, ως γνωστόν, έβλεπε την επαναστατική ανατροπή του καπιταλισμού

ως μακρινή υπόθεση: «Μια κοινωνική τάξη δεν εξαφανίζεται ποτέ πριν αναπτυχθούν όλες οι παραγωγικές δυνάμεις που μπορεί να συμπεριλάβει, και ποτέ δεν εμφανίζονται καινούργιες και ανώτερες παραγωγικές σχέσεις προτού οι υλικοί όροι της ύπαρξής τους να ωριμάσουν μέσα στους κόλπους της ίδιας της παλιάς κοινωνίας»⁹. Σε ορισμένες μάλιστα περιπτώσεις φλέρταρε με την ιδέα του κομμουνισμού ως νομοτελειακής μετεξέλιξης του καπιταλισμού (βλ. το «απόσπασμα για τις μηχανές» στα *Grundrisse*).

Πιστεύοντας σήμερα ότι «η επανάσταση είναι δυνατή αλλά όχι βέβαιη», οι συγγραφείς (κι' αυτό ισχύει κυρίως για τον Ντωβέ) απομακρύνονται οριστικά από τις παλιότερες ντετερμινιστικές τους αντιλήψεις. Εκεί που ο Ντωβέ έγραφε (στη λογική του «αποσπάσματος για τις μηχανές») ότι «η οικονομία του χρόνου εργασίας είναι μια απόλυτη αναγκαιότητα για την ανάπτυξη της ανθρωπότητας. Βάζει τα θεμέλια για τη δυνατότητα του καπιταλισμού και, σε ένα ανώτερο στάδιο, του κομμουνισμού. **Η ίδια κίνηση** αναπτύσσει τον καπιταλισμό και κάνει τον κομμουνισμό αναγκαίο και δυνατό»¹⁰, σήμερα διαβεβαιώνει ότι «η κομμουνιστική επανάσταση δεν είναι το τελικό στάδιο του καπιταλισμού». Εκεί που θεωρούσε ότι «μια σειρά διαμεσολαβήσεων ήταν παλαιότερα απαραίτητες (παρόλη την αθλιότητα που συνεπάγονταν) για τη συσσώρευση αρκετής παρελθοντικής εργασίας ώστε να δοθεί η δυνατότητα στους ανθρώπους να κάνουν χωρίς αυτές τις διαμεσολαβήσεις»¹¹, σήμερα πιστεύει ότι «τίποτα δεν είναι καθεαυτό θετικό στην πορεία του κεφαλαίου». Εκεί που παλιά έλεγε ότι οι εργατικές οργανώσεις της Β' και Γ' Διεθνούς «που είχαν στόχο να πραγματοποιήσουν την επανάσταση... ήταν ανίκανες να τη φέρουν εις πέρας επειδή οι συνθήκες δεν ήταν ακόμη ώριμες»¹²,

8. Μαρξ, *Η Γερμανική Ιδεολογία* (1845).

9. Μαρξ, Πρόλογος στην *Κριτική της Πολιτικής Οικονομίας* (1859).

10. Ντωβέ, «Λενινισμός και Υπεραριστερά», ό.π.π.

11. Ντωβέ, «Καπιταλισμός και Κομμουνισμός», στο προαναφερόμενο βιβλίο στη σημ. 1.

12. Ντωβέ, «Ο "αποστάτης" Κάουτσκι και ο μαθητής του, Λένιν», στο προαναφερόμενο βιβλίο στη σημ. 1.

σήμερα επικρίνει όσους πιστεύουν ότι τα παλιά προλεταριακά κινήματα «*ήταν καταδικασμένα να καταλήξουν όπως κατέληξαν*».

Η όψιμη κριτική του Ντωβέ στον ντετερμινισμό (140 χρόνια μετά τον Μπακούιν και 40 χρόνια μετά τον Καστοριάδη) έχει το πλεονέκτημα, σε σχέση με τις παλιότερες κριτικές (κυρίως αυτήν του Καστοριάδη), ότι δεν εγκαταλείπει το πεδίο της ταξικής πάλης και της προλεταριακής υποκειμενικότητας, αφού το θεωρεί ως το **μόνο πεδίο** απ' όπου θα μπορούσε να προκύψει η κομμουνιστική επανάσταση. Πως εξηγεί όμως ο Ντωβέ την παλιά ντετερμινιστική οπτική του; «*Πρέπει να δει κανείς το ζήτημα υπό το φως της όλης συζήτησης και αντιπαράθεσης [σ.τ.μ. εννοεί εντός των επαναστατικών κύκλων μετά το Μάη του '68]. Η βασική μας ιδέα ήταν να αντιδράσουμε ενάντια στον ιδεαλισμό (είτε τον «αριστεριστικό» είτε αυτόν του συμβουλισμού [councilisme], ο οποίος υπερεκτιμούσε τη συνείδηση)· κι έτσι κατά κάποιον τρόπο παρατραβήξαμε το σχοινί προς την αντίθετη κατεύθυνση*»¹³. Εκ των υστέρων, αναρωτιέται μάλιστα κανείς αν επρόκειτο για μια συζήτηση μεταξύ κουφών. Γιατί ναι μεν οι λενινιστές «αριστεριστές» είναι όντως ιδεαλιστές και βολονταριστές, οι συμβουλιακοί κομμουνιστές όμως (Μάτικ, Πάνεκκουκ, κ.ά.) ήταν ακόμη πιο

ντετερμινιστές από τον Ντωβέ (Μπαρό) αφού θεωρούσαν ότι το μπολσεβίκικο κόμμα ήταν το 1917 ο φορέας μιας «αναπόφευκτης» αστικής επανάστασης. Τέλος πάντων, πιστεύουμε ότι το ζήτημα του ντετερμινισμού, κυρίως εδώ στην Ελλάδα που πολύς κόσμος μέσα στο «χώρο» έχει «γνωρίσει» το μαρξισμό μέσα από την παραμορφωτική «διαύγηση» του Καστοριάδη, έχει συζητηθεί σε λάθος βάση. Π.χ. αντίθετα από ό,τι νομίζουν πολλοί, ουδεμία σχέση υφίσταται μεταξύ «ολοκληρωτισμού» και ντετερμινισμού. Οι αυθεντικά ντετερμινιστές, δηλ. αντιβουλησιαρχικοί, μαρξιστές ήταν οι πιο φανατικά αντισταλινικοί. Άνθρωποι σαν τον Μάτικ ή τον Ντωβέ πέρασαν τη ζωή τους αρνούμενοι να «καθοδηγήσουν» το προλεταριάτο αφού θεωρούσαν, λόγω ακριβώς του ντετερμινισμού τους, ότι κάτι τέτοιο είναι άσκοπο!¹⁴

Για να επανέλθουμε στο βασικό θέμα του κειμένου: σε μια κριτική παλιότερου άρθρου του Ντωβέ, το TC είχε γράψει ότι η εξήγηση της αποτυχίας των επαναστάσεων που αυτός δίνει είναι ταυτολογική. «*Η επανάσταση αποτυχαίνει επειδή δεν προχώρησε πιο μακριά... Κι' έτσι εκείνο που δεν έχει συμβεί γίνεται η εξήγηση εκείνου που έχει συμβεί*»¹⁵. Η κριτική αυτή δεν θα μας φαινόταν άστοχη αν οι Ντωβέ - Νεζίκ είχαν πράγματι

13. Επιστολή του Ντωβέ στους εκδότες του *Κόκκινου Νήματος*, 3-3-2003. Για την ιστορία αναφέρουμε ότι την εποχή της έκδοσης του βιβλίου του Ντωβέ η εκδοτική ομάδα του *Κόκκινου Νήματος* αποτελείτο από τα *Παιδιά της Γαλαρίας*, την *Κοινωνική Αρμονία*, τον *Τυφλοπόντικα* και δύο ακόμα συντρόφους.

14. Εδώ και τρία χρόνια τα περισσότερα μέλη των *Παιδιών της Γαλαρίας* και του *Κόκκινου Νήματος* έκριναν ότι δεν είχε κανένα πολιτικό ενδιαφέρον να μπούν σ' ένα διάλογο με το δημοκράτη και λάτρη του ελληνικού εθνικού πολιτισμού (βλ. άρθρο του στο εθνικιστικό περιοδικό *Άρδην*, τχ.46, 2004) Γ. Δ. Ιωαννίδη. Αν κάναμε κάτι τέτοιο θα ήταν σα να θεωρούσαμε συζητήσιμη τη λασπολογία του εναντίον του Ντωβέ (τον οποίο αποκάλεσε πατερναλιστή, «πεφωτισμένο μπαμπά», εξουσιαστή ντετερμινιστή ο οποίος συλλαμβάνει τον κομμουνισμό «στη βάση ενός μικροαστικού πνεύματος αποταμίευσης» και άλλα τέτοια ευτράπελα). Ούτε αναγνωρίζουμε φυσικά σε κανένα το ρόλο του τιμητή του επαναστατικού κινήματος (πόσο μάλλον όταν πρόκειται για έναν εξωτερικό τιμητή ο οποίος συμπλέει με το κυρίαρχο δημοκρατικό ρεύμα). Το μόνο που αξίζει να σημειώσουμε εδώ είναι ότι το 2002 που εκφράστηκαν, από διαφορετική φυσικά οπτική, τόσο η δική μας όσο και η (εκτενής) ιωαννίδειος κριτική στον ντετερμινισμό του Ντωβέ και οι δύο πλευρές αγνοούσαμε τη μεταστροφή του στο συγκεκριμένο θέμα. Το *Προλεταριάτο και Εργασία* κυκλοφόρησε βέβαια μέσα στο 2002 αλλά έφτασε καθυστερημένα στα χέρια μας.

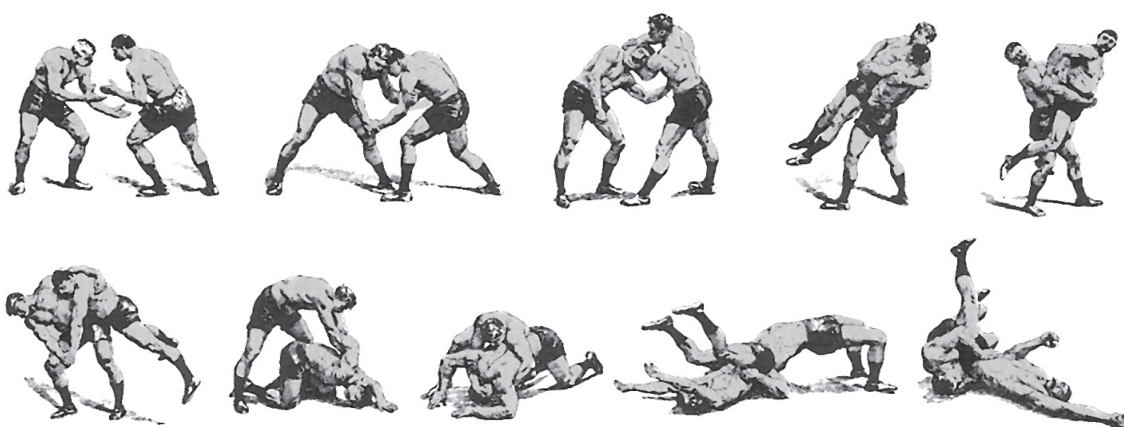
15. «Κανονιστική ιστορία και κομμουνιστική ουσία του προλεταριάτου. Κριτική του κειμένου του Ζιλ Ντωβέ *Όταν πεθαίνουν οι εξεγέρσεις*». *Theorie Communiste*, τχ. 16, 2000.

εγκαταλείπει κάθε προσπάθεια να ερμηνεύσουν το παρελθόν -πράγμα που φυσικά δε συμβαίνει. Θα λέγαμε ότι για μας το ζήτημα τίθεται διαφορετικά και αφορά τους τρόπους συγκρότησης της εργατικής τάξης σε διαφορετικούς χώρους και χρόνους. Από ποιούς παράγοντες εξαρτάται το αν και κατά πόσον οι εργάτες και οι εργάτριες θα συγκροτηθούν σε τάξη-για-τον-εαυτό-της, δηλ. σε μια **ταξική κοινότητα αγώνα**, και όχι σε μια άλλη μορφή συλλογικότητας βασισμένη στη θρησκεία, τη φυλή, το φύλο, το έθνος ή το επάγγελμα; Αυτό σημαίνει ότι όταν εξετάζουμε τη δραστηριότητα των προλετάρων σε μια συγκεκριμένη εποχή και σε ένα συγκεκριμένο τόπο πρέπει να λαμβάνουμε υπ' όψιν ταυτόχρονα την τεχνική σύνθεση του προλεταριάτου και το κυρίαρχο καθεστώς συσσώρευσης, τους τρόπους ζωής των εργατών,

τις μορφές συλλογικής δράσης, όλα αυτά που τους ενώνουν και όλα αυτά που τους χωρίζουν. Μόνο από μια τέτοια συνολική ανάλυση θα προκύψει (αν προκύψει) η απάντηση στο ερώτημα: **τι ήταν προηγουμένως η επανάσταση και θα μπορούσε άραγε να είναι τώρα ό,τι δεν ήταν προηγουμένως;** Αντιμετωπίζουμε το κείμενο των Ντωβέ - Νεζίκ σαν μια αξιόλογη προσπάθεια απάντησης αυτού του ερωτήματος: επαναφέρει τη σημασία του υποκειμένου στην ταξική ανάλυση χωρίς να εγκαταλείπει την αναφορά στις «αντικειμενικές συνθήκες» με τις οποίες αυτό συγκρούεται - κι' εδώ βρίσκεται η απόσταση που χωρίζει τους συγγραφείς από τις μεταμοντέρνες αναλύσεις που εστιάζουν στο άτομο, την πολιτική ή τις εσωτερικές διεργασίες των «συστημάτων παραγωγής».

Λασεναίρ

L A L U T T E

C O N T I N U E